

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historia Provinciæ Paraquariæ Societatis Jesv

Techo, Nicolas

Leodii, MDCLXXIII.

Cap. 13. De Vrvaicensium Sociorum laboribus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38528

INTER hæc Ludovicus Ernotus & Paulus Bennavidius ad alterum Tapensis Provinciae locum pervenerant, fundando alteri oppido designatum, à quibus cum Araçaius & Caarupa aliique Casiquii cognovissent Romeri adventum, obviam progressi noctu eum exceptum ivère, in signum lætitiæ excitatis ubique torcignibus, ut satis appareret, ex filii tenebrarum velle se transfigurari in filios lucis. Et qui ante quadriennium Rochum Gonfalvium ad necem quæsierant, nunc è lupis oves facti pastoris vocibus obtemperantes, superba colla Christi jugo submittunt. Extemporali opere constructo templo, casas suas in formam oppidi construxerant, ostenturi, quam non gravatè reliqua Sociorum mandata capefferent. Divo Thomæ consecratum oppidum Ludovico Ernoto & Emmanuèli Bertot regendum Romerus tradidit, quorum insatigabili operâ primo trimestri mille & ducentæ familiae convenere, è quibus ante finem anni septingenti & quinquaginta infantes, præter centum & sexaginta adultæ ætatis homines, peste afflari baptismum consecuti sunt. Cæterorum desideria idem postulantium, quoadusque Christianis præceptis informarentur in sequentem annum differre necesse fuit. Quot hujus gentis millia Societas baptizaverit, commodius alio loco recensèbo.

BIDUO aberat Divi Thomæ colonia ab Divi Michaëlis oppido: medio verò utrimque spatio multi sparsim Barbari intacti erant, qui suâ sponte in unum locum Itaquatiam vocatum convenientes, ædes in oppidi formam, & domum templumque Societatis usibus accommodata construxere, certos homines ad Romerum allegantes, postulatuos, ne se præ aliis gentibus contemneret: velle enim se fieri Christianos, & dæmoni renunciare. Romerus rei novitate attonitus prorupit in laudes Dei, barbarissimos homines per sese moventis & suaviter sub suæ legis jugum mittentis. Eò itaque profectus in faustum ponendæ sedis omen trecentarum & quinquaginta familiarum concursu, plaudente cælo, Crucem erigit; baptizatisque quibusdam infantibus, ne quid de fundatione dubitarent, surgens oppidum Divo Josepho consecrat, Sacerdotem se brevi daturum adpromittens. Non procul eo loco, in alto montis jugo (Araricam; vocant) vicinorum allecti exemplo multi Ethnici in unum locum coalescentes, etiam templum domumque nostris usibus adaptata ædificavere: efficaci, ut arbitrabantur, Sacerdotis è Societate impetrandi ratione. Eò etiam delatus Romerus sexcentis circiter familiis promisit, se propediem Sacerdotem concessurum. In quam spem erectâ Cruce, & sacro Fonte lotis infantibus, novellam rempublicam designato Magistratu ordinavit. Hæc colonia postmodum Nativitatis Marianæ nomen sortita est. Post hæc Petrus Romerus ad Ibitirunam sylvam alteri sedi destinatum, quò superiori anno ipse excurrerat, Petrum Molam amittit, cum mandatis, ut circumjacentes populos spe alat Sacerdotis obtinendi, si constanter agerent. Quâ spe læti Barbari erectâ Cruce, & designato oppidi futuri loco, infantes suos grandi numero baptismum obtulère. Interjecto tempore Franciscus Ximenius, Adrianus Knudius, Philippus Viverus, ad eos reportato aliquo animarum fructu etiam itiravere. Sed satis apparebat, gentem ab aliis semotam solidè juvari non posse, nisi stabilis sedes figeretur; nam præterquam quòd Evangelicæ legis semina absentibus Sociis dæmon per Ariolos dissiparet, multi fame grassante sine Sacramentorum adminiculis miserimè moriebantur. Non potuit tamen ante proximè sequentem annum hic locus, sanctæ Theresiæ tutelæ destinatus, insideri: quare ejus rebus, uti & inchoatorum Sancti Josephi & Nativitatis Beatæ Virginis oppidorum, enucleatè describendis in id tempus differo, quo ab Societate positis sedibus occupabuntur.

URVAICENSIS Provincia novem Neophytorum nostrorum colonias computabat. Eminèbat inter omnes, ut prærogativâ ætatis, sic virtutum imitamentis, Conceptionis oppidum sub curâ Claudii Ruierii & Francisci Molinæ. Hic campanas fundere, ferramenta facere, & quidquid usus Socjorum & Indorum postulabat, suo Marte ex ære fabricare magno templorum & populorum emolumento didicit. Hic Socjii centum & quinquaginta octo capita hoc anno Christianis addidere.

CAPUT
XI.
Sancti Thomæ oppidum constructum.

Incole Romanum recipiunt benevole.

Ludovicus Ernotus & Emmanuel Bertotus eis præficiuntur.

Mille & ducenta familiae reduciuntur.

Supra non-genta capita baptizantur.

CAPUT
XII.

Alia loca fundandis oppidis designantur.

Ad Itaquatiam.

Ad Araricam.

Ad Ibitirunam.

CAPUT
XIII.
De Urvaicentium Sociorum laboribus.
Franciscus Molina Mochanicus se applicat.

Centum & quinquaginta octo capita baptizantur.

Quingenti adulti præter infantes baptismum recipiunt.

Venerabilo Sacramentum honoratur.

Indarum mulierum castitas.

Adolescentis primum desiderium.

Grandis numerus Baptismorum.

Baptismus corpori etiam salutarius.

Et Extrema Unctio.

Turpis femina castigatur.

Eo solo nomine hujus oppidi incolæ sementem faciebant, ut haberent, quod Guairaniæ advenis largiter tribuerent. Ob quam liberalitatem creditum est, præ cæteris in agrorum fertilitate ab Superis fuisse adjutos. In Piratiniensi Sancti Nicolai oppido Silverius Pastor & Joannes Baptista Mexia quingenta adultæ ætatis capita & infantes plurimos baptizaverunt: ille, relicto ad sarcinas Socio, aliquot dierum excursionem, centum & septuaginta Ethnicos secum traxit ad oppidum suo tempore Christianorum albo inscribendos. Ibidem hoc anno per plateas Corpus Christi circumferri cœptum, aulætorum cæterorumque ornamentorum defectum suppletibus frondosis floridisque arcubus, è quibus Neophyti, quidquid ex agris & sylvis provenit, suspendebant, testantes omnia omnium Domino debere servire. Inda mulier post susceptum Christi Corpus ad turpitudinem sollicitata, infamem procum cum hac voce abegit, *Næ tu, inquit, stultus es, qui credis, feminam Deo plenam alteri corpus suum tradere velle.* Adolescens mulierculæ pellicenti fortiter respondit, indignum esse præsentem Deo, & omnia conspiciente, turpitudinem perpetrare. Juvenis Neophytus, audito adolescentium Europæorum more, in prima ætate se ab consortio mulierum in convictibus, aut Religiosorum claustris segregantium, communicato cum coætancis consilio, ad unum è nostris advolans, velle ejusmodi domum institueret amore castitatis professus est. Cùm verò in his regionibus id fieri non posse intellexisset, multum suspirans, in has voces erupit: *Id tu, inquit, Pater nobis non negares, si experimento didicisses, quid sit, adolescentem inter nudas mulieres diu noctuque conversari.* Apud Caasapaminienses in Purificatæ Virginis oppido præter centum & quatuordecim infantes, sexcentos & quadraginta-septem grandis ætatis homines, inter instrumentorum musicorum vocumque harmoniam, sacro Fonte Socii immergere. Baptizatos cum palmis & coronis circum templum non sine pompa deducebant, ut alii Ethnici ad idem optandum allicerentur. Josephus Oregius, & Franciscus Ximenius ex Caaroënsibus ducentos & quadraginta infantes, adultos verò quingentos & nonaginta, in Christi ovile per Baptismi januam induxerunt. Franciscus Cespedes & Christophorus Portellus in Divi Xaverii oppido quadringenta & nonaginta-quatuor omnis ætatis capita Christianis adjungere. Acaraguaënsium dux septem pellieibus irretitus, unicâ Petri Romeri percunctantis, quando tandem deserto dæmone ad castra Dei confugeret, voce permotus, funibus abruptis, Christianis undis immergi meruit: idem ibidem beneficium centum & quadraginta & uno infantibus, necnon ducentis & octoginta-novem adultæ ætatis hominibus consequutus. Arioli morè suo Baptismum lethalem esse prædicantes, prospero eventu explosi sunt: nam mulier in ultimo agone constituta, ut Christianè lota est, affirmavit Baptismum æquè corpori suo ac animæ fuisse salutarem, ne vestigio quidem morbi relicto. Apud Caasapaguacenses, peste grassante, solus diu curavit Adrianus Knudius, donec in partem laborum ei accederet Hieronymus Porcellus, qui quadringentos Ethnicos, variis excursionibus reductos, simul baptizaverunt. Hujus oppidi dux, ad ultimam luctam Christianè inunctus, statim convaluit, Ariolis successu attonitis, & universâ gente ab sancti Olei horrore liberatis. Duci vix potest, quanto studio etiam Ethnici procurabant, ne sui populares, grassante peste, in expiati obirent. Repertus unus, qui viginti leucis suorum humeris Baptismi desiderio deportari se curaret, quo impetrato, statim, ut spes est, ad Cælos evolavit. Notabilis fuit cœlestis animadversio in mulierem, nullis hortamentis, nullis minis à lenocinio & turpitudine revocabilem. In omnem partem se versabant Socii, quòd eam ad sanam mentem reducerent, sed ex longis experimentis nihil aliud retulerant, quàm desperationem correctionis: dolebantque summoperè, unius mulierculæ perversitate tot juvenes corrumpi, non audebant tamen salacissimum scortum pœnis coercere, propterea quòd lege à Provincialibus cautum esset, ne quis quoquo modo in novis oppidis primis annis inflatis pœnis novellam gentem ab capessenda Fide absterret. Verùm desperato humano remedio, Divinum non defuit: nam de repente hæc mulier mentis inops facta, ita se deformavit, ut ex pulcherrima comptissimaque sædissima redderetur; adeò ut omnibus ludibrio & horrore esset: diu sic vixit, donec sub finem vitæ sibi reddita expiaretur. Apud Caapienses in

Sancti Caroli oppido turpissimus Ariolus, & insignis maga repentino fato periere. Præterea multi incantatores, propagationi Fidei infesti, turpes animas exhalavere: nemine dubitante id fuisse factum, ut planum Evangelio iter foret. Magus colloqui cum dæmone assuetus, Fidem Christianam professus, magno postmodum adjumento fuit popularibus suis ab eo olim corruptis, uno scilicet homine vulnus & auxilium ferente. Adulto jam anno, Philippus Viverus Flandro-belga Petro Molæ socius additus est, grandi Caasapaguaensium emolumento; nam uno ad sarcinas remanente, per vices ad proxima remotaque loca excurrerant: ab utroque domi forisque trecenti Ethnici salutari lavacro abluti sunt. Andreas Rua Japeivienses, ne fame coacti latè per campos vagabundi dispalarentur, terram arare docuit, & armentum boum collegit: quarum rerum famâ allecti Ethnici Sociis, Religionis ergo, se traditum venère.

HÆc summatim de singulis Urvaicæ oppidis: sed quis jam paucis verbis complecti possit, quæ universim Socii, grassante peste, & fame, & aliis de causis toleravère. Excedebat vires singulorum aut binorum Sociorum in quoque oppido & regione curantium numerus ægrorum; nec fieri poterat, ut omnibus adessent. In comperto fuit, magnitudine laborum Petrum Molam pænè exanimatum fuisse. In nova Assumptionis colonia omnibus incolis peste afflatis, Christophorus Altamiranus sine Socio etiam æger in reticulo ad ægros se, aut ægros ad se transferri curabat; infirmâ voce manuque baptismum & exhomologesim impertiens. Pestem sequuta fames, quod Guaranicæ advenas sustentassent. Inter hæc adversa in nova oppida multæ pietatis exercitationes utiliter inductæ sunt: nam diebus Christi patientis memoriæ consecratis institutâ supplicatione, scuticâ se verberare, rosarium Marianum quotidie in templo percurrere, ægros invisere, & alia ejusmodi plurimorum jam Neophytorum exercitium erat. Sole fruges adurente, cum intellexissent, Caapienses solere veteres Christianos castigatis voluntariè corporibus pluviam ab Deo impetrare, turmatim arreptis flagellis in se sævière, adeo feliciter, ut cælum ex sereno repente nubilum pluviam largiter effuderit. Non defuere tamen repullulantis impietatis exempla. Caapiensium Dux ægerrimè ferens pellicem abs se abstrahi, Ariolorum somnia deblaterans, explosâ Christi doctrinâ, sapius Petrum Molam de medio tollere tentavit; qui contemptâ morte constantiam Christianam præferens, eò veteratorem adduxit, ut abjuratâ perversitate sincerè fidem capesseret, & in expiationem præteritæ temeritatis ad longinqua loca profectus, multos Ethnicos Christianæ religioni iniciandos ad oppidum reduceret. Multis in locis turbatum etiam est occasione pellicum, quarum turbarum causas lubet simul & breviter evolvere.

GUARANÆ gentis primores solebant tot pellices alere, quot eorum libido & autoritas a popularibus suis impetrabat: nec aliud erat majus capessendæ religionis nostræ impedimentum, quàm cum monerentur unicâ uxore Christianos ex lege Divina contentos esse debere. Accessit huic obstaculo nimia quorundam Sociorum religiositas, ejusmodi homines ad primam uxorem adigere volentium. Alii dempto scrupulo, religionem Christianam ineuntibus, quamcumque vellent, ex pellicibus pro uxore permittebant. Ob earum opinionum diversitatem, inde natam, quod Doctores scholastici de ea re inter se dissentiant, ad summum Legum interpretem recursum est, & Joannes Lugo, postmodum Cardinalis, rem totam his verbis Urbano VIII. Pontifici maximo exposuit. *Sanctissime Pater, in Provincia & regno Paraguarie, in India Occidentali, maxima difficultas suboritur in conversione infidelium ad fidem nostram, quando aliqui ex ministris volunt illos cogere ad recipiendum, & retinendum primum conjugem, quem in infidelitate habuerunt: gens quippe ex innatâ barbarie passim conjuges (si verè conjuges dicendi sunt) dimitrunt, non aliter quàm nostri famulas vel famulos: & hoc solum quia conjux infirmatur, nec coquere cibos potest, aut vestes consuere, vel domus curam habere, vel quia jam senescit. Imò frequenter non unam solum uxorem accipiunt, sed simul cum eâ omnes ejus filias vel sorores, si quas habet:*

*Petri Mola
& Philippi
Viveri ex-
cursiones.*

**CAPUT
XIV.**
Sociorum
Urvaicæ
labores.

Peste grassante.

*Petrus Mola
ad necem
quaritur.*

**CAPUT
XV.**
De Guara-
nicæ gentis
matrimo-
niis.

*Varia opinio-
nes.*

*Joannes Lu-
go dubium
ad Pontifi-
cem refert.*